

Förstudie om löneväxling

Redovisning till Socialdepartementet av uppdrag i regleringsbrevet för 2021 avseende Inspektionen för socialförsäkringen

Innehåll

Sammanfattning	3
Inledning.....	3
Uppdraget.....	3
Om löneväxling.....	4
ISF:s utredning	5
Arbetsgivarorganisationer.....	5
Svenskt Näringsliv	5
Fremia.....	5
Sveriges kommuner och regioner (SKR)	6
Arbetsgivarverket	6
Fackliga organisationer	7
Valcentraler.....	8
Fora	8
Collectum	8
Pensionsvalet/KPA	9
Valcentralen/Skandikon	9
Statens tjänstepensionsverk (SPV).....	10
Försäkringsbranschen	11
Svensk Försäkring.....	11
Försäkringsbolag.....	11
Försäkringsförmedlare	12
Webbportaler	12
Andra aktörer	13
Enkätundersökningar	13
Enkät till förvärvsarbete	13
Enkät till pensionärer.....	14
Enkät till arbetsgivare.....	14
En ny enkätundersökning.....	14
Slutsatser.....	15
Referenser.....	16
Kontakter.....	17

Sammanfattning

Inspektionen för socialförsäkringen (ISF) har fått i uppdrag av regeringen att undersöka möjligheten att inhämta data och statistik om löneväxling till tjänstepension för en eventuell fördjupad studie på detta område.

För statligt anställda ingår uppgifter om löneväxling till tjänstepension, och löneväxlade belopp, i Arbetsgivarverkets lönestatistik. Arbetsgivarverket kan ta fram statistik för ISF:s räkning, alternativt lämna ut aidentifierade individdata så att ISF kan göra egna analyser.

För anställda i kommuner och regioner ingår uppgifter om löneväxling till tjänstepension, men inte belopp, i den personal- och lönestatistik som Sveriges kommuner och regioner (SKR) samlar in. SKR kan ta fram statistik för ISF:s räkning. De valcentraler som hanterar kommun- och regionanställdas tjänstepensioner har uppgifter om löneväxling, och även om löneväxlade belopp. Men dessa uppgifter avser bara den löneväxling som sker genom valcentralerna till de kollektivavtalade tjänstepensionerna. Det förekommer också att kommuner och regioner har löneväxlingsavtal vid sidan av valcentralerna.

För anställda i privat sektor har ISF däremot inte kunnat lokalisera någon samlad statistik eller data om löneväxling. Valcentralerna kan inte identifiera vilka av de tjänstepensionspremier de hanterar som avser löneväxling. Dessutom går troligen merparten av löneväxlingen bland de privatanställda inte via valcentralerna. Enskilda försäkringsbolag och försäkringsförmedlare kan lämna ut vissa uppgifter om den löneväxling som de själva hanterar, vid sidan av valcentralerna, men dessa uppgifter ger inte hela bilden.

Förstudien visar att det inte går att sammanställa statistik om löneväxling för hela arbetsmarknaden. I en eventuell fördjupad analys av löneväxlingens omfattning skulle ett alternativ, eller ett komplement, till befintlig statistik och data kunna vara en enkätundersökning om löneväxling till tjänstepension. En enkätundersökning skulle kunna ge beskrivande information om löneväxlingens omfattning och fördelning i olika grupper idag. Däremot saknas förutsättningar för en fördjupad analys av löneväxlingens framtida effekter. En enkätundersökning är kostsam och kan kräva särskild finansiering från regeringen.

Inledning

Uppdraget

ISF har fått i uppdrag av regeringen att "genomföra en förstudie i syfte att undersöka möjligheterna att inhämta data och statistik avseende förekomsten av löneväxling till tjänstepension. Förstudiens resultat ska användas för att bedöma möjligheten att genomföra en fördjupad studie

vars syfte är att analysera effekter av löneväxling till tjänstepension utifrån ett jämlikhets- och jämställdhetsperspektiv.”¹

Med löneväxling avses enskilda överenskommelser mellan arbetsgivare och anställda om att växla lön mot avsättningar till tjänstepension. Det finns också kollektivavtalade arrangemang som innebär högre avsättningar till tjänstepension – flexpension, deltidspension, arbetstidskonton och liknande – där högre avsättningar mer eller mindre uttalat görs i utbyte mot lägre lön.² Efter samtal med Socialdepartementet har ISF inte undersökt sådana arrangemang inom ramen för uppdraget. ISF har inte heller undersökt andra former av individuell ”växling”, exempelvis från semesterdagar till tjänstepension. När det gäller uppdragets skrivning om jämlikhet och jämställdhet har Socialdepartementet i samtal med ISF i första hand uttryckt intresse för data eller statistik uppdelad på kön och inkomstnivå.

Om löneväxling

Löneväxling till tjänstepension innebär att en anställd kommer överens med arbetsgivaren om att byta en del av sin bruttolön mot en extra premie-
inbetalning till tjänstepension. Eftersom den särskilda löneskatten på avsättningar till tjänstepension är lägre än de sociala avgifterna på lönen kan den anställde få en något högre tjänstepensionsavsättning än den lön som avstås.³ Det kan också finnas andra skattemässiga fördelar, i form av lägre avkastningsskatt än för alternativa sparformer och lägre inkomstskatt när pensionen tas ut.

Löneväxling beskrivs därför ofta som en förmån för de anställda. Men en förutsättning är att de anställda har så pass hög lön att andra socialförsäkringsförmåner inte påverkas av att lönen sänks. Löneväxling anses inte lämplig för personer med lön under intjänandetaket för allmän pension, för närvarande 45 865 kr/månad.⁴ Ofta erbjuds personer med lägre inkomster överhuvudtaget inte löneväxling.

Det är upp till varje arbetsgivare att avgöra om de ska erbjuda sina anställda att löneväxla, och i så fall på vilka villkor. Bland annat får arbetsgivaren ta ställning till om löneväxlingen ska göras till de kollektivavtalade tjänstepensionsförsäkringarna genom de valcentraler som hanterar dessa försäkringar, eller på andra vägar. Framför allt på den privata sidan har det vuxit fram en stor marknad för försäkringsförmedlare som säljer in löneväxling och andra tjänster till arbetsgivarna, och får provision från

---

¹ Regleringsbrev för budgetåret 2021 avseende Inspektionen för socialförsäkringen, S2020/09516 (delvis), S2020/00479, s. 1.

² Pensionsmyndigheten, *Flexpension och delpension: En översikt inom de fyra stora avtalsområdena*. VER 2017–247, 2017; SOU 2018:24, *Tid för utveckling*, avsnitt 5.4.

³ Pensionsmyndigheten, *Eget sparande till tjänstepension – En konsumentvägledning*. PID179771, 2021, s. 14–15.

⁴ Pensionsmyndigheten, *Eget sparande till tjänstepension – En konsumentvägledning*. PID179771, 2021, s. 15.

försäkringsbolagen. Arbetsgivarna kan också teckna avtal om löneväxling direkt med ett försäkringsbolag.

Flera av de aktörer ISF varit i kontakt med uppger att löneväxling blivit vanligare de senaste åren, i synnerhet efter att möjligheten till avdrag för privat pensionssparande togs bort för de flesta anställda år 2016.

ISF:s utredning

Inom ramen för uppdraget har ISF i ett första steg försökt få en översiktlig bild över hur löneväxling fungerar och organiseras, för att kunna identifiera viktiga aktörer och potentiella datakällor. Därefter har vi ställt frågor till ett antal aktörer om de har data eller statistik om löneväxling och om de i så fall kan och vill göra dessa uppgifter tillgängliga för ISF.

Utöver kön och lönenivå har ISF i regel också frågat efter uppdelningar på ålder och sektor (privat eller offentlig), då vi bedömer att dessa variabler kan bidra till en mer fullständig bild av löneväxlingens omfattning och betydelse.

I resten av skrivelsen redovisas de kontakter ISF har tagit, de svar vi fått, och våra bedömningar av hur användbara eventuella data eller statistik är för en fördjupad studie av löneväxling.

Arbetsgivarorganisationer

Arbetsgivarna i offentlig sektor samlar in vissa uppgifter om löneväxling för sin lönestatistik. De är beredda att lämna ut statistik och eventuellt även avidentifierade individdata till ISF. Dessa uppgifter vore av stort intresse i en fördjupad studie av löneväxling. Däremot har ISF inte fått några uppgifter om att motsvarande data samlas in från privata arbetsgivare eller arbetsgivare i kooperativa och liknande verksamheter.

Svenskt Näringsliv

Svenskt Näringsliv samlar in lönestatistik för sina medlemsföretag men där ingår inte uppgifter om löneväxling. Företrädare för Svenskt Näringsliv uppger att enskilda medlemsförbund möjligen kan ha sådana uppgifter. En företrädare nämner förslagsvis Almega och Transportföretagen, men båda dessa förbund svarar att de inte har några uppgifter om löneväxling.

Fremia

Fremia (tidigare KFO och Idea) är en arbetsgivarorganisation för bland annat kooperativa företag. De har inte någon statistik om löneväxling.

Sveriges kommuner och regioner (SKR)

Sedan år 2008 samlar Sveriges kommuner och regioner (SKR) in data om löneväxling till tjänstepension i sin personal- och lönestatistik, som ligger till grund för den partsgemensamma lönestatistiken. Uppgifterna avser löneväxling och andra förhållanden under november månad. Det finns alltså inte data för helår. Uppgifterna om löneväxling gäller vilka anställda som löneväxlar, däremot inte belopp. I övrigt ingår data om bland annat kön, födelseår, lön, arbetstid, arbetsgivare, anställningsform och yrke.⁵

SKR uppger att de är osäkra på datakvaliteten när det gäller uppgifterna om löneväxling, eftersom de har små möjligheter att granska och kvalitetssäkra dessa uppgifter. De har bland annat noterat att enstaka arbetsgivare under enstaka år felaktigt har registrerat att *alla* deras anställda löneväxlat. För att uppgifter från SKR:s lönestatistik ska vara användbara behöver dessa arbetsgivare identifieras och uteslutas från statistik- eller datauttag. Detta har gjorts för år 2020, men inte för tidigare årgångar.

SKR kan, för ISF:s räkning, ta fram aggregerad statistik om löneväxling, totalt och uppdelat på olika bakgrundsvariabler. Det är osäkert om de kan lämna ut avidentifierade individdata – de tar definitiv ställning om de får en skarp förfrågan med specifikation av vilka datamängder och variabler ISF är intresserade av.

Arbetsgivarverket

Arbetsgivarverket samlar in underlag till lönestatistik för det statliga avtalsområdet i mars och september varje år. Sedan år 2009 ingår uppgifter om olika enskilda överenskommelser, bland annat löneväxling. Det är mars och september som är mätmånader, så det finns inte årliga data.

För mätmånaderna finns uppgifter om vilka statligt anställda som har enskilda överenskommelser om löneväxling och vilka belopp de växlar. Det finns också uppgifter om bland annat kön, län, kommun, arbetsgivare, anställningens omfattning (hel- eller deltid), anställningsform (tills vidare eller visstid), yrke, grundlön och eventuella lönetillägg.⁶

Vissa uppgifter redovisas i en årlig rapport – hur många anställda som löneväxlar, totalt och fördelat på kön, samt hur många myndigheter som gjort enskilda överenskommelser om löneväxling med anställda.⁷

Arbetsgivarverket kan ta fram ytterligare statistiska uppgifter, utöver de som publiceras i dessa rapporter, för ISF:s räkning. De kan också lämna ut

---

⁵ Sveriges kommuner och regioner, *Anvisningar till löne- och personalstatistik 2020 (novemberstatistiken)*.

⁶ Arbetsgivarverket, *Anvisningar för uppgiftslämning till lönestatistik över det statliga avtalsområdet i september 2020*. Dnr 2020/0556.

⁷ Arbetsgivarverket, *Löneutveckling på det statliga avtalsområdet: Statistikperioden september 2019 – september 2020*. Rapportserie 2021 #2.

avidentifierade individdata till ISF för egna analyser. Arbetsgivarverket betonar att ytterligare statistik- eller datauttag är beroende av när de kan avsätta tid för detta.

Fackliga organisationer

Ingen av de stora fackliga centralorganisationerna samlar in uppgifter om löneväxling. Inom Saco-området har ISF haft kontakt med ett par enskilda förbund som ställt frågor om löneväxling i sina löneenkäter, och som kan lämna ut uppgifter till ISF. Men dessa uppgifter ger ingen helhetsbild, och de är några år gamla.

LO har inte uppgifter om löneväxling. De bedömer att löneväxling i form av enskilda överenskommelser är ovanligt bland deras medlemmar.

TCO samlar inte in några uppgifter om löneväxling centralt, och tror inte heller att medlemsorganisationerna samlar in sådan statistik. *TCO:s* största förbund, *Unionen*, uppger att de inte har några uppgifter om löneväxling.

PTK samlar inte in några uppgifter om löneväxling centralt. De uppger att arbetsgivarna inte har några rapporteringskrav när det gäller löneväxling.

Saco samlar inte in några uppgifter om löneväxling centralt. Däremot förekommer det att enskilda medlemsförbund frågar om löneväxling i sina löneenkäter. En pensionsexpert på *Saco* uppger att *Naturvetarna*, *Sveriges Psykologförbund* och *Sveriges ingenjörer* (och möjligen även andra förbund) troligen ställer sådana frågor i sina löneenkäter.

Naturvetarna uppger att de senast frågade om löneväxling i 2017 års löneenkät. *ISF* har fått avidentifierade data från denna enkät, med uppgifter om kön, födelseår, lön, sektor och löneväxling eller ej. *Sveriges Psykologförbund* frågade senast om löneväxling i 2018 års löneenkät, och har sänt sammanfattande siffror till *ISF*, fördelade på kön och sektor. *Sveriges Ingenjörer* uppger att de inte har någon fråga om löneväxling i sin löneenkät.

Löneväxling är förmodligen vanligast bland *Sacos* medlemmar, eftersom relativt många av dem har höga inkomster. För enskilda *Saco*-förbund kan det finnas data om löneväxling från löneenkäter, men de ger ingen helhetsbild. De två exempel som *ISF* funnit är några år gamla. Det är också oklart hur många som besvarar löneenkäterna och hur representativa de är för förbundens medlemmar. Men förbundens löneenkäter kan möjliggöra vissa typer av analyser som inte går att göra med data från arbetsgivarorganisationerna, exempelvis jämförelser mellan anställda i privat och offentlig sektor.

Valcentraler

De valcentraler som hanterar de kollektivavtalade tjänstepensionerna hanterar också premier från löneväxling, om löneväxlingen görs till de kollektivavtalade tjänstepensionsförsäkringarna. Men det är bara de två valcentralerna för kommun- och regionsektorn som kan identifiera vilka premier som kommer från löneväxling. Dessa valcentraler kan lämna ut vissa uppgifter om löneväxling till ISF. Uppgifterna omfattar inte anställda i kommuner och regioner som erbjuder löneväxling vid sidan av de kollektivavtalade försäkringarna, men kan ändå vara av visst intresse i en fördjupad studie av löneväxling.

Fora

Fora hanterar privatanställda arbetares tjänstepensioner inom ramen för avtalspension SAF-LO.⁸ Vid löneväxling har arbetsgivare möjlighet att göra kompletterande premieavsättningar till ålderspension genom Fora och få del av de förhandlade tjänstepensionsförsäkringarna. Men Fora erbjuder i dag inte löneväxling som tjänst, och har därför inte möjlighet att identifiera vilka premier som kommer från löneväxling. Fora uppger att de kommer att byta faktureringsystem år 2023 och att det kan innebära nya möjligheter.

Fora nämner också att arbetsgivare kan ha direktkontakt med försäkringsbolag om löneväxling, och att Fora i så fall inte har någon kännedom om detta. Arbetsgivare kan även erbjuda löneväxling genom försäkringsförmedlare eller andra mellanhänder. Men flera av de aktörer som ISF varit i kontakt med bedömer att löneväxling inte är särskilt vanligt på SAF-LO-området. Det beror på att arbetare ofta har lägre löner än tjänstemän, och att rådgivning och erbjudanden om löneväxling sällan riktas till denna grupp.

Collectum

Collectum hanterar privattjänstemännens tjänstepensioner inom ITP-avtalet.⁹ De förmedlar premier från löneväxling till tjänstepension. Dessa rapporteras som "kompletterande premier" utöver de kollektivavtalade avsättningarna. Men kompletterande premier kan också avse andra typer av extra avsättningar, så Collectum kan inte säkert identifiera vilka avsättningar som gäller löneväxling.

Dessutom uppger flera av de aktörer ISF varit i kontakt med, inklusive Collectum, att merparten av löneväxlingen bland privatanställda tjänstemän görs vid sidan av Collectum och de kollektivavtalade försäkringarna. Den görs i stället direkt mellan arbetsgivare och

⁸ Fora, *AFA-försäkringar, Omställningsförsäkring och Avtalspension SAF-LO: Försäkringsvillkor och bestämmelser*. 2020.

⁹ Svenskt Näringsliv – Förhandlings- och samverkansrådet PTK, *Avtal om ITP och TGL, 2015-01-01*.

försäkringsbolag eller genom försäkringsförmedlare eller andra mellanhänder.

Pensionsexperter som ISF varit i kontakt med har föreslagit att det skulle kunna gå att se vilka anställda inom ITP2 (privattjänstemän födda 1978 och tidigare, såvida de inte gått över till ITP1) som löneväxlar. För dessa ska arbetsgivarna rapportera in dubbla löner – både före och efter växling – till Collectum. Det beror på att avsättningar till kollektivavtalad tjänstepension ska baseras på lön före växling medan vissa andra kollektivavtalade försäkringar ska baseras på lön efter växling. En fördel med att använda dubbla rapporterade löner för att identifiera löneväxling vore att det skulle fånga all löneväxling, oavsett om den sker via Collectum eller på andra vägar. Men på grund av byte av datasystem har Collectum inte möjlighet att pröva ett sådant datauttag. Collectum bedömer också att metoden skulle vara alltför osäker, eftersom många mindre arbetsgivare troligen har dålig kunskap om hur löner ska rapporteras vid löneväxling.

Flera av de aktörer som ISF varit i kontakt med bedömer att löneväxling är vanligast bland privatanställda tjänstemän. Relativt många är högvärlönde och det är bland dessa som försäkringsbolag och försäkringsrådgivare varit mest aktiva med att marknadsföra löneväxling.

Pensionsvalet/KPA

Pensionsvalet/KPA hanterar, tillsammans med Valcentralen/Skandikon, kommun- och regionanställdas tjänstepensioner inom avtalen AKAP-KL, KAP-KL och PFA.¹⁰ År 2018 ändrades villkoren i kommunernas och regionernas kollektivavtal så att de anställda kunde göra separata val för de premier som kommer från löneväxling. Då började också Pensionsvalet/KPA ta fram viss statistik om löneväxling.

ISF har fått ta del av statistik från Pensionsvalet/KPA för åren 2018 och 2019. Statistiken omfattar uppgifter om antal personer som löneväxlar, totalt och i olika åldersgrupper (tioårsklasser), och hur stora premier löneväxlingen omfattar. Statistiken visar också hur löneväxlade premier är fördelade på olika pensionsförsäkringar.

Det pågår för närvarande diskussioner vid Pensionsvalet/KPA om att i framtiden ta fram ytterligare statistiska uppgifter om löneväxling.

Valcentralen/Skandikon

Valcentralen/Skandikon har uppgifter om löneväxling för de kommun- och regionanställda som löneväxlar via valcentralen. De har också uppgifter, för varje arbetsgivare, om arbetsgivaren har avtal om löneväxling via valcentralen eller inte. ISF har fått ta del av övergripande uppgifter, för år

---

¹⁰ SKL, AKAP-KL, *Överenskommelse om avgiftsbestämd kollektivavtalad pension*. 2014; SKL, KAP-KL, *Överenskommelser om kollektivavtalad pension*. 2006; Svenska kommunförbundet, PFA01. 2001.

2020, om antal personer som löneväxlar och totala belopp, fördelade på kommun- och regionanställda.

Valcentralen/Skandikon kan också tillhandahålla avidentifierade individdata med uppgifter om kön, ålder, lönenivå, sektor (kommun eller region) och löneväxlat belopp för anställda i de kommuner och regioner som har avtal om löneväxling med valcentralen. Datauttag bör i så fall, enligt ISF:s kontaktperson, göras för senaste helår. Eftersom kommuner och regioner återkommande gör upphandlingar av valcentral, och ibland byter mellan Pensionsvalet/KPA och Valcentralen/Skandikon, så blir jämförelser över tid missvisande.

Valcentralen/Skandikon hanterar även tjänstepensioner inom flera mindre avtalsområden. Men ISF:s kontaktperson bedömer att löneväxling inom dessa avtalsområden i mycket liten utsträckning görs genom Valcentralen/Skandikon.

Kommuner och regioner kan välja att erbjuda löneväxling genom valcentralerna eller via andra aktörer. De uppgifter som ISF kan få från Pensionsvalet/KPA och Valcentralen/Skandikon ger därför inte hela bilden av löneväxling bland kommun- och regionanställda. SKR:s lönestatistik omfattar däremot all löneväxling. Uppgifter från valcentralerna kan ändå vara ett intressant komplement, främst för att de innehåller uppgifter om vilka belopp som växlas.

Statens tjänstepensionsverk (SPV)

Statens tjänstepensionsverk (SPV) hanterar statsanställdas tjänstepensioner från avtalet PA 16.¹¹ Arbetsgivarna rapporterar in uppgifter om enskilda överenskommelser om löneväxling till SPV varje månad och SPV fakturerar arbetsgivarna de premiekostnader som de uppgivit. Men gentemot SPV rapporteras alla enskilda överenskommelser om pensionsavsättningar utöver kollektivavtal under samma rubrik. Det innebär att SPV inte kan särskilja vilka avsättningar som kommer från löneväxling och vilka som kommer från andra typer av överenskommelser. Däremot har, som tidigare nämnts, Arbetsgivarverket sådana uppgifter.

---

¹¹ Arbetsgivarverket, Saco-S och Seko, *Pensionsavtal för arbetstagare inom det statliga avtalsområdet 2016 (PA 16)*.

Försäkringsbranschen

Försäkringsbolag och försäkringsförmedlare har i regel uppgifter om löneväxlade belopp och vissa bakgrundsdata för de personer som löneväxlar. Men uppgifterna gäller förstas bara varje bolags egna kunder. Ofta saknas också möjlighet att beräkna hur stor andel av de anställda i bolagens kundföretag som löneväxlar, och försäkringsbolagen saknar information om den löneväxling som går via valcentralerna. Det är alltså inte möjligt att bygga upp en helhetsbild av statistik från dessa aktörer. Samtidigt har aktörer i försäkringsbranschen troligen uppgifter om en betydande del av all löneväxling, så det är tänkbart att deras uppgifter ändå kan vara relevanta i en fördjupad analys.

Förutom branschorganisationen Svensk Försäkring har ISF varit i kontakt med några av de större försäkringsbolagen, ett par större försäkringsförmedlare och en webbportal som hanterar löneväxling. Vi har fått mer eller mindre detaljerade svar, men flera aktörer är beredda att lämna ut uppgifter om löneväxling till ISF. Några har förbehåll i fråga om hur stora datamängder och arbetsinsatser det handlar om. Flera vill inte att sifferuppgifter ska gå att knyta till det specifika bolaget.

Svensk Försäkring

Branschorganisationen Svensk Försäkring samlar in statistik om premieinbetalningar till bland annat olika typer av tjänstepensionsförsäkringar, men statistiken innehåller inga uppgifter om löneväxling.

Försäkringsbolag

I avsaknad av samlad statistik om löneväxling från försäkringsbranschen har ISF undersökt möjligheten att få fram uppgifter från enskilda försäkringsbolag. Vi har varit i kontakt med Alecta och AMF, som är förvalsbolag i de stora tjänstepensionsavtalen på den privata sidan (ITP respektive SAF-LO) och några av de större försäkringsbolagen inom individuell tjänstepension – Länsförsäkringar, SEB, Skandia och SPP.

Varken Alecta eller AMF har uppgifter om vilka tjänstepensionspremier som kommer från löneväxling.

De bolag som hanterar individuell tjänstepension har tillgång till uppgifter om löneväxling hos arbetsgivare med avtal om löneväxling direkt med bolagen och om löneväxling till bolagens försäkringar genom försäkringsförmedlare eller förmånsportal. Däremot har de inte uppgifter om löneväxling som sker genom valcentralerna till kollektivavtalade tjänstepensionsförsäkringar hos bolagen. I det senare fallet har bolagen inte kännedom om vilka tjänstepensionspremier som kommer från löneväxling.

För de personer som löneväxlar har bolagen uppgifter om löneväxlade belopp, kön och ålder, ibland även lönenivå och privat/offentlig sektor. Flera bolag är villiga att lämna ut aggregerad statistik till ISF. Det kan möjliggöra analyser av exempelvis könsfördelningen bland de som löneväxlar genom bolagen och genomsnittliga löneväxlade belopp i olika grupper.

Däremot har bolagen i regel bara information om de personer som löneväxlar, inte om alla anställda hos de arbetsgivare där dessa personer arbetar. Det innebär att det inte går att beräkna hur stor andel av de anställda som löneväxlar.

Dessutom ger förstås uppgifter från ett antal enskilda försäkringsbolag ingen helhetsbild av hur omfattande löneväxlingen är, i synnerhet som bolagen inte kan identifiera den löneväxling som görs genom valcentralerna.

Försäkringsförmedlare

En enkätundersökning bland arbetsgivare, utförd av Alecta (se nedan), tyder på att en betydande del av löneväxlingen, åtminstone i privat sektor, går genom försäkringsförmedlare. ISF har varit i kontakt med de två största försäkringsförmedlarna när det gäller löneväxling, Max Matthiessen och Söderberg & Partners.

Försäkringsförmedlarna har uppgifter om hur många personer som löneväxlar genom deras försorg och hur stora belopp, fördelade på kön, ålder, lönenivå och i de flesta fall privat/offentlig sektor. Det ena bolaget ställer sig positivt till att ta fram aggregerad statistik för ISF:s räkning, med förbehåll för hur omfattande uppgifter det handlar om och vilken arbetsinsats som krävs. Det andra bolaget har inte lämnat definitivt svar.

Försäkringsförmedlarna har i regel inte uppgifter om hur många personer som totalt är anställda hos deras kunder. Det går därför inte att få uppgifter om hur stora andelar av de anställda i dessa företag och myndigheter som löneväxlar.

Försäkringsförmedlarnas svar har stora likheter med de svar ISF fått från försäkringsbolagen. Användning av uppgifter från försäkringsmäklarna innebär ungefär samma möjligheter och begränsningar. Om man hämtar statistik från både försäkringsbolag och försäkringsförmedlare kommer det att innebära en viss överlappning, eftersom försäkringsbolagen får en del av sina löneväxlingskunder genom försäkringsförmedlare.

Webbportaler

Det finns också webbportaler som arbetsgivare kan anlita för att erbjuda sina anställda olika personalförmåner, exempelvis löneväxling. ISF har kontaktat ett par sådana aktörer. En av dem, Benify, har lämnat

aggregerade uppgifter om bland annat antal personer som löneväxlar genom företaget och genomsnittligt belopp. De har däremot inte möjlighet att ta fram uppgifter för olika grupper.

Andra aktörer

Efter tips från olika håll har ISF också ställt frågor om löneväxling till andra aktörer, bland andra Avtalat, Medlingsinstitutet, Skatteverket och Statistikmyndigheten SCB. Men ingen av dessa har data eller statistik om löneväxling.

Enkätundersökningar

ISF:s genomgång av möjliga källor till data och statistik tyder på att det inte går att få fram uppgifter om löneväxling för hela arbetsmarknaden baserad på registerdata eller redan insamlad statistik. Ett alternativ kan vara att undersöka löneväxling genom enkäter. ISF medfinansierade år 2017 en enkät om de förvärvsarbetandes pensionskunskaper, där det ingick ett par frågor om löneväxling. Nyligen har Pensionsmyndigheten frågat om löneväxling i en enkät till pensionärer och försäkringsbolaget Alecta har gjort en enkätundersökning om löneväxling bland arbetsgivare. ISF har också undersökt möjligheten att göra en ny enkätundersökning.

Enkät till förvärvsarbetande

ISF har tidigare medfinansierat en enkät om pensionskunskaper, där det ingick ett par frågor om löneväxling. Enkäten skickades ut i slutet av 2017 till förvärvsarbetande mellan 30 och 60 år. Den besvarades av 3 526 personer, svarsfrekvensen var ungefär 30 procent.

Respondenterna fick dels svara på om de visste vad löneväxling innebar, dels om de själva löneväxlade. En mängd bakgrundsvariabler från SCB-data är kopplade till enkäten, bland annat kön, ålder, utbildning, yrke och inkomster.¹² Uppgifter om andel respondenter som löneväxlade, totalt och i olika inkomstskikt och åldersgrupper, publicerades år 2018.¹³ ISF har möjlighet att göra ytterligare bearbetningar av detta enkätmaterial, till exempel könsupplade analyser.

Samtidigt har enkätmaterialen vissa begränsningar. Eftersom man ville ställa en kunskapsfråga om löneväxling finns inte någon beskrivning i enkäten av vad löneväxling innebär (eller om löneväxlingen avser just växling till tjänstepension). Många svarade också att de inte visste om de löneväxlade. Därför kan det finnas en viss osäkerhet om kvaliteten i

¹² IFAU, ISF och Uppsala universitet, *Ekonomi och pension 2017: Kodbok*.

¹³ Hagen J. och Elinder S., *Den komplexa tjänstepensionen*. SNS, 2018, s. 84–88.

svaren. Dessutom är data några år gamla, och andra uppgifter tyder på att lönevaxlingen ökat i omfattning de senaste åren.

Enkät till pensionärer

År 2020 gjorde Pensionsmyndigheten en enkätundersökning bland personer i åldrarna 70–75 år med frågor om deras pension. Den besvarades av 1 514 personer, som bland annat fick frågan om de hade löneväxlat. Frågan ger en bild av hur många i denna åldersgrupp som löneväxlat någon gång i livet. Det var alltför få personer som svarade att de hade löneväxlat för att det skulle gå att analysera skillnader mellan olika undergrupper. Många svarade också att de inte visste om de hade löneväxlat, eller avstod från att svara på frågan.¹⁴

Troligen är det svårt att bedöma lönevaxlingens omfattning och framtida betydelse genom retrospektiva frågor till dagens pensionärer, bland annat för att lönevaxlingen enligt flera uppgifter har ökat i omfattning de senaste åren.

Enkät till arbetsgivare

Alecta har nyligen gjort en telefonenkät bland arbetsgivare med frågor om lönevaxling. Enkäten besvarades av 300 arbetsgivare i privat sektor. Urvalsramen var kunder hos Alecta med minst 20 anställda tjänstemän varav minst var tionde hade över 47 000 kr i månadslön. Resultat från enkäten kommer att publiceras under våren och ISF har haft möjlighet att ta del av vissa resultat.

Enkäten visar hur stor andel av de tillfrågade arbetsgivarna som erbjuder lönevaxling. Den ger också information om hur lönevaxlingen är organiserad, vilka villkor som erbjuds de anställda som löneväxlar och vilka kunskaper och attityder arbetsgivarna har om lönevaxling. En liknande undersökning från år 2016 ger möjlighet till vissa jämförelser över tid. Däremot ger enkäten ingen information om hur stor andel av de anställda som löneväxlar.

En ny enkätundersökning

För att göra en aktuell nivåskattning av hur stor andel av de anställda som löneväxlar – totalt och i olika grupper – kan en ny enkätundersökning vara ett alternativ. Troligen bör en sådan enkät riktas till anställda.

Det är uppenbart att lönevaxling framför allt förekommer bland anställda med inkomster över intjänandetaket för den allmänna pensionen. En enkätundersökning till anställda bör därför använda ett stratifierat urval, som översamlar (drar ett större urval ur) denna grupp, för att få en

---

¹⁴ Pensionsmyndigheten, *Blev det som du tänkt dig? En studie bland 70–75-åringar*. PID176706, 2020, s. 22–23.

tydligare bild av hur vanlig löneväxling är i olika grupper av höginkomsttagare.

ISF bedömer att det effektivaste sättet att göra en sådan undersökning vore att använda en så kallad webbpanel, där det finns uppgifter om inkomst och sysselsättningsstatus som kan ligga till grund för ett urval. För att ge en rättvisande bild av löneväxlingens omfattning är det angeläget att panelen är slumpmässigt rekryterad, inte självrekryterad. Slumprekrytering innebär att enkätföretaget kontaktat slumpmässigt utvalda personer med en förfrågan om att ingå i panelen, medan självrekrytering innebär att pandedeltagarna själva anmält intresse för att delta. För att kunna stratifiera urvalet är det också angeläget att panelen rymmer ett stort antal höginkomsttagare. ISF har varit i kontakt med några olika aktörer som har tillgång till webbpaneler och bedömer att två av dem kan vara aktuella för att genomföra en enkätundersökning.

Samtidigt finns en osäkerhet om vad en sådan enkätundersökning kan bidra med. Den bör kunna ge underlag för en aktuell nivåskattning av löneväxlingens omfattning och förhoppningsvis också en översiktlig bild av skillnader relaterade till kön, ålder, lönenivå och privat/offentlig sektor. Men hur finfördelade analyser som går att göra av löneväxling i olika grupper beror på hur många löneväxlare vi fångar i en enkätundersökning. Det finns också en viss osäkerhet om människors kunskaper i fråga om löneväxling. I tidigare enkäter har många svarat att de inte vet om de löneväxlar.

Ytterligare en aspekt är att en enkätundersökning är kostsam och kan kräva särskild finansiering från regeringen.

Slutsatser

ISF:s förstudie visar att det saknas heltäckande statistik om löneväxling för hela arbetsmarknaden. Förutsättningarna för att med befintliga data göra en fördjupad analys av effekter av löneväxling till tjänstepension utifrån ett jämlikhets- och jämställdhetsperspektiv är därför begränsade.

För offentlig sektor ger arbetsgivarnas lönestatistik möjlighet att skatta hur stor andel av de offentliganställda som löneväxlar, totalt och fördelat på exempelvis kön, ålder, lönenivå och sektor (stat, kommun, region). Men det är bara statliga Arbetsgivarverkets statistik som innehåller uppgifter om löneväxlade belopp. Valcentralerna kan ge viss information om de belopp som kommun- och regionanställda löneväxlar, men bara för den löneväxling som sker genom valcentralerna.

Löneväxlingen är troligen mest omfattande i privat sektor, men där saknas heltäckande data. Uppgifter från försäkringsbolag, försäkringsförmedlare och eventuellt enskilda fackförbund kan ge spridda pusselbitar, men långt ifrån en helhetsbild.

För att få en bild av löneväxlingen på hela arbetsmarknaden kan en egen enkätundersökning vara ett alternativ, eller ett komplement, till befintlig statistik. ISF har därför undersökt möjligheterna att göra en enkätundersökning bland anställda, baserad på en webbpanel. En sådan undersökning bör kunna ge underlag för en aktuell nivåskattning av löneväxlingens omfattning. Däremot finns en osäkerhet om hur finfördelade analyser som går att göra, och om datakvalitet. En enkätundersökning kan också kräva särskild finansiering från regeringen.

ISF vill också betona att en eventuell enkätundersökning i bästa fall möjliggör en beskrivande kartläggning av löneväxlingens omfattning idag, totalt och i olika grupper av anställda. Däremot ger en nivåskattning vid en given tidpunkt inte underlag för att beräkna de långsiktiga effekterna av löneväxling. Att ställa frågor om löneväxling bakåt i tiden i en enkät, för att fånga enskilda individers "löneväxlingskarriärer", framstår inte som realistiskt. Det verkar också svårt att få fram statistiska uppgifter om löneväxling bakåt i tiden. Vi vet inte heller hur omfattande löneväxlingen kommer att vara i framtiden eller hur de skattemässiga och andra faktorer som avgör löneväxlingens långsiktiga effekter kommer att utvecklas.

Sammantaget visar ISF:s förstudie att det saknas möjlighet att få fram heltäckande data om löneväxling till tjänstepension. ISF har tidigare fått andra regeringsuppdrag om olika tjänstepensionsfrågor där det saknas offentliga registerdata. Om regeringen bedömer att det är angeläget med bättre data om tjänstepensioner kan man överväga att gå vidare med den offentliga tjänstepensionsdatabas som Pensionsmyndigheten tidigare utrett.¹⁵

Referenser

Arbetsgivarverket, *Anvisningar för uppgiftslämning till lönestatistik över det statliga avtalsområdet i september 2020*. Dnr 2020/0556.

Arbetsgivarverket, *Löneutveckling på det statliga avtalsområdet: Statistikperioden september 2019–september 2020*. Rapportserie 2021 #2.

Arbetsgivarverket, Saco-S och Seko, *Pensionsavtal för arbetstagare inom det statliga avtalsområdet 2016 (PA 16)*.

Fora, *AFA-försäkringar, Omställningsförsäkring och Avtalspension SAF-LO: Försäkringsvillkor och bestämmelser*. 2020.

Hagen J. och Elinder S., *Den komplexa tjänstepensionen*. SNS, 2018.

IFAU, ISF och Uppsala universitet, *Ekonomi och pension 2017: Kodbok*.

---

¹⁵ Pensionsmyndigheten, *För ökad kunskap om tjänstepensioner*, delredovisning 2016 och slutredovisning 2017.

Pensionsmyndigheten, *Blev det som du tänkt dig? En studie bland 70–75-åringar*. PID176706, 2020.

Pensionsmyndigheten, *Eget sparande till tjänstepension: En konsumentvägledning*. PID179771, 2021.

Pensionsmyndigheten, *Flexpension och delpension: En översikt inom de fyra stora avtalsområdena*. VER 2017–247, 2017.

Pensionsmyndigheten, *För ökad kunskap om tjänstepensioner*. Delredovisning 2016 och slutredovisning 2017.

SKL, AKAP-KL, *Överenskommelse om avgiftsbestämd kollektivavtalad pension*. 2014.

SKL, KAP-KL, *Överenskommelse om kollektivavtalad pension*. 2006.

SOU 2018:24, *Tid för utveckling*.

Svenska kommunförbundet, *PFA01*. 2001.

Svenskt Näringsliv och Förhandlings- och samverkansrådet PTK, *Avtal om ITP och TGL, 2015-01-01*.

Sveriges Kommuner och Regioner, *Anvisningar till löne- och personalstatistik 2020 (novemberstatistiken)*.

Kontakter

Under arbetet med uppdraget har ISF varit i kontakt med företrädare för följande organisationer: Alecta, Almega, AMF, Arbetsgivarverket, Avtalat, Benify, Collectum, Demoskop, Fora, Fremia, Kantar Sifo, LO, Länsförsäkringar, Max Matthiessen, Medlingsinstitutet, Naturvetarna, Novus, Pensionsmyndigheten, Pensionsvalet/KPA, PTK, Saco, SCB, SEB, Skandia, Skatteverket, SOM-institutet, SPP, Statens tjänstepensionsverk (SPV), Svensk Försäkring, Svenskt Näringsliv, Sveriges Ingenjörer, Sveriges kommuner och regioner (SKR), Sveriges Psykologförbund, Söderberg & Partners, TCO, Transportföretagen, Unionen och Valcentralen/Skandikon.

Eva-Lo Ighe
generaldirektör

Projektansvarig chef är Pererik Bengtsson och projektledare är
Per Gustafson.